

1. Коблянська О. І. Фінансовий облік : Навч. посібник. / О. І. Коблянська. - К. : Знання, 2007. - 471 с.

2. Огійчук М. Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах : підручник. - 2-ге вид., перероб. і допов. / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. - К.: Вища освіта, 2003. - 800 с.

3. Дерій В. А. Термін "витрати" та його

для потреб обліку і контролю / В. А. Дерій // Галицький економічний вісник. - 2010. - № 1(26). - С. 154-160.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" від 31.12.99 р. № 318. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

5. Кіц Д. О. Особливості формування витрат на сільськогосподарських

Бухун Ю. В.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ І ЇХ МІСЦЕ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті розглянуто особливості функціонування космічної галузі. Досліджено умови забезпечення конкурентоспроможності підприємств космічної галузі та їх місце в глобальній економіці. Побудовано модель забезпечення конкурентоспроможності підприємств космічної галузі та досліджено фактори, що на неї впливають. Охарактеризовано роль держави у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств космічної галузі. З метою аналізу позиціонування українського ринку космічних послуг досліджено обсяги реалізації продукції підприємствами космічної галузі України упродовж 2009-2013 років та здійснено прогноз цього показника до 2017 року, окреслено першочергові завдання космічної галузі України на 2015 рік.

Ключові слова: глобальна економіка, інновації, конкурентоспроможність, космічна галузь, індекс глобальної конкурентоспроможності.

I. Вступ. В сучасних реаліях, міжнародний та національний ринки космічної галузі провідних країн світу, що розвиваються суттєво змінилися. Стійкий розвиток галузі на сьогодні має основну особливість, а саме інтеграцію в процес глобалізації. Даний процес відбувається з урахуванням конкурентоспроможності підприємств галузі, яка формується під впливом факторів, що знаходяться за межами національних економік. Першочерговими чинниками забезпечення конкурентоспроможності підприємств космічної галузі в умовах глобалізації є трудові ресурси та система якості виготовленої продукції, що відповідають міжнародним вимогам та стандартам якості, а також безперервне впровадження інновацій у ви

робництво. Підприємства космічної галузі при забезпеченні даних умов повинні бути якомога гнучкішими в умовах змін, що постійно відбуваються на ринку, а їх ігнорування може призвести до втрат позицій на світовому ринку.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням особливостей функціонування космічної галузі присвячували свої праці такі провідні науковці, як Єрмоленко Є. О. [1; 2], Лукашов М. А. [5], Окацьєва Н. В. [3], Паршин С. А. [5], Смирнова Т. А. [5], Федулова Л. І. [14], Черников Г. П. [15], Черникова Д. А. [15] та інші. Проте досліджень конкурентоспроможності підприємств космічної галузі в глобальній економіці недостатньо, що спричинило вибір теми статті.

II. Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження конкурентоспроможності підприємств космічної галузі та їх місця в глобальній економіці.

III. Виклад основного матеріалу. Сьогодні космічна галузь є одним з найбільш високотехнологічних секторів економіки, а з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємств, що виготовляють комірну продукцію на ринку потрібно, перш за все, виконувати такі умови як можливість залучення високопрофесійних та кваліфікованих кадрів, високо розвинутого профільного наукового потенціалу та можливості впроваджувати високі технології та інновації у виробництво. Ці умови можуть бути досягнуті шляхом мобілізації значних коштів, а також формуванням міжнародної кооперації. Таким чином, конкурентний потенціал підприємств космічної галузі напряму залежить, насамперед, від таких факторів зовнішнього середовища, як рівень розвитку людського потенціалу, рівень науково-технічного потенціалу в країні, ефективності фінан

сово-кредитної системи та позиціонування країни на міжнародній арені, її іміджу як партнера та участі у міжнародних політичних та економічних об'єднаннях [1].

На сьогодні найбільш поширеною продукцією, що виготовляють підприємства космічної галузі є такі, як:

- космічні системи;
- ракетно-космічні комплекси;
- космічні прилади;
- космічні апарати;
- ракети-носії.

Дана продукція включає унікальні технічно та технологічно складні системи, виготовлення яких потребує залучення фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, що є критерієм позиціонування підприємства на ринку.

На даний час в світі існують міжнародні рейтинги конкурентоспроможності, інноваційного потенціалу та рівня розвитку економіки. Для оцінки конкурентоспроможності космічних галузей провідних країн світу використовуються міжнародні рейтинги, що розробляються урядовими та неурядовими організаціями.

Головними суб'єктами глобального космічного ринку є національні космічні галузі країн, що розвивають дану галузь. З метою визначення рівня космічних галузей країн світу та їх функціонування на світовому ринку створено індекс конкурентоспроможності [16].

Фахівці Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) при оцінці конкурентоспроможності та розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності використовують підхід, при якому всі аналізовані показники розбиваються на 12 блоків, що відображають [3, с. 324]:

- базові вимоги до економічних систем країн: інституційну систему, розвиток інфраструктури, показники макроекономічної стабільності, стан охорони здоров'я і первинної освіти;

- фактори підвищення ефективності: вища освіта та професійна підготовка, ефективність товарних ринків та ринків праці, вдосконалення фінансових ринків, готовність до прийняття технологій, розмір ринку;

- фактори модернізації економіки та інновацій: вдосконалення умов ведення бізнесу, інновації.

У 2012 році Міжнародна Консалтингова компанія під назвою РИТЯОК здійснила дослідження з метою виявлення глобального ін-

дексу конкурентоспроможності космічних галузей провідних держав, що позиціонуються на глобальному ринку космічних товарів, яке засвідчило, що тринадцять космічних агентств світу, тобто держав мають рейтинг (індекс) конкурентоспроможності. Згідно з цим рейтингом, космічна галузь України перебуває на 13 місці, що дає змогу займати позицію самостійного та активного учасника глобального космічного ринку [16].

Ринок космічних товарів має ряд рис, які дещо ускладнюють роботу підприємств та держав, а саме: значна вартість входження на цей ринок; значні політичні, технічні та фінансові ризики; тривалий період окупності; значна конкуренція та внутрішньодержавна підтримка фірм-конкурентів [1].

Основними учасниками світового космічного ринку, які характеризуються значними показниками ефективності космічних галузей є США, Росія, Європейське космічне агентство та Китай. Такі тенденції виникли за рахунок їх адекватної та оперативної реакції на: зменшення державних замовлень і загальний спад в аерокосмічному секторі; докорінну трансформацію ринків; зростання глобальної конкуренції; технічне ускладнення продуктів і технологічних процесів; збільшення можливостей самостійної діяльності на внутрішньому та зовнішньому ринках товарів та послуг [14, с. 367-368; 15].

Конкурентоспроможність підприємства, що працює в космічній галузі, в першу чергу базується на якості, швидкості прийняття рішень, технічній перевазі, обслуговуванні та диференціації продукту. Головним чинником конкурентоспроможності, є підвищення загальної продуктивності. Мінлива природа виробництва і його організації, так само як і зміни ринкової ситуації, вимагає нових концепцій, технологій та продуктивності. Безумовно, що на підвищення конкурентоспроможності підприємства великий вплив має сам ринок, а саме ринкове середовище, в якому функціонує підприємство, і його особливості. Крім того, конкурентоспроможність підприємства в даній сфері залежить від виконання таких умов: якість продукції; простота обслуговування; новизна технічних рішень; виробнича потужність підприємства; висока кваліфікація співробітників; репутація підприємства [5].

Модель забезпечення конкурентоспроможності підприємств космічної галузі зображена на рис. 1.

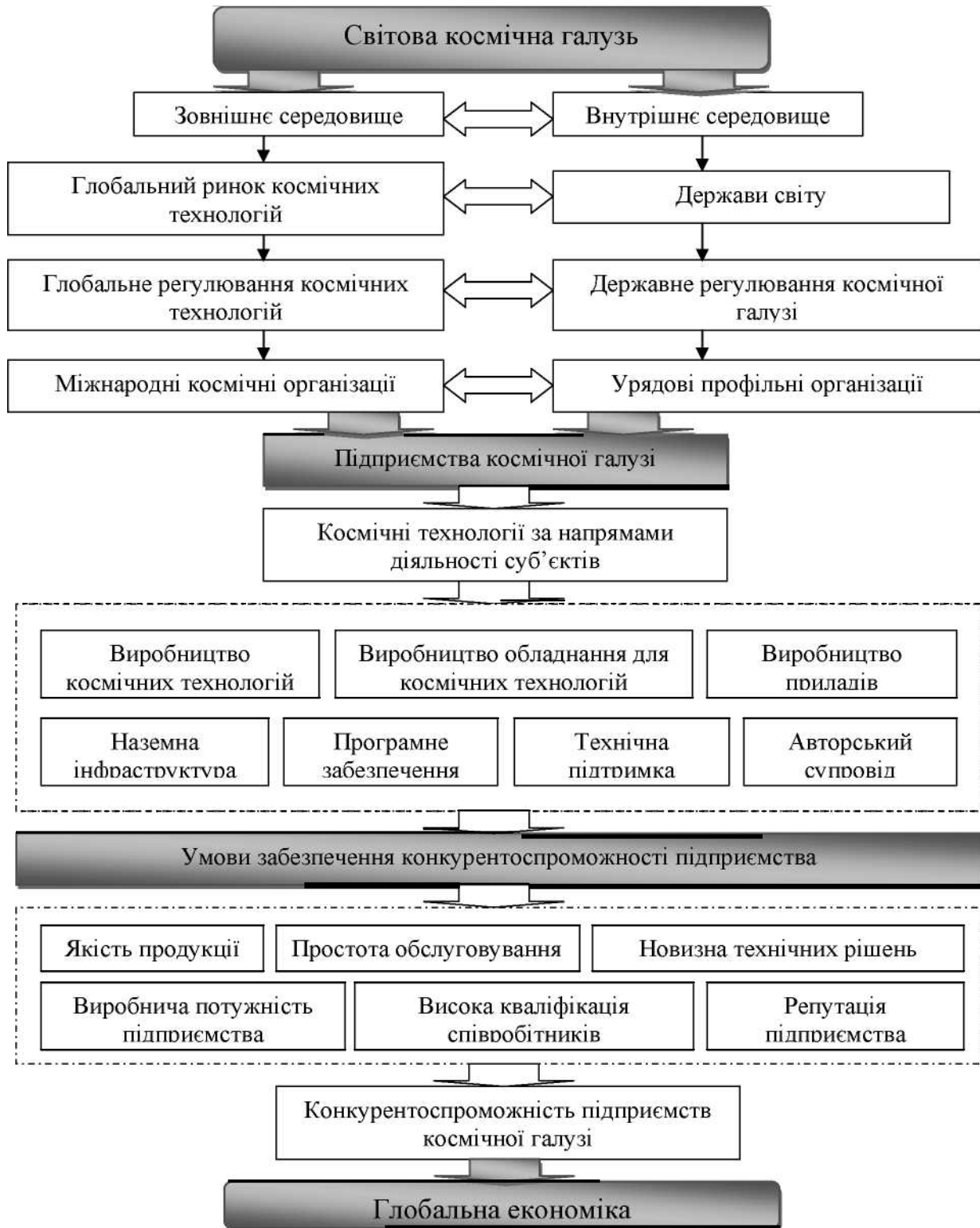

Рис. 1. Модель забезпечення конкурентоспроможності підприємств космічної галузі

Джерело: розроблено автором

Отже, модель конкурентоспроможності підприємств космічної галузі складається з внутрішнього, до якого входять державне регулювання космічної галузі країн світу, яке реалізують урядові профільні організації та зовнішнього середовища, яке складається

з глобального ринку космічних технологій та його регулювання міжнародними космічними організаціями.

Зовнішнє та внутрішнє середовище чинять вплив на діяльність підприємств галузі, головними напрямками діяльності яких є: вироб

ництво космічних технологій, виробництво обладнання для космічних технологій, виробництво приладів, наземна інфраструктура, програмне забезпечення, технічна підтримка та авторський супровід.

Важливу складову у моделі відіграють умови забезпечення конкурентоспроможності підприємства, а саме якість продукції, простота обслуговування, новизна технічних рішень, виробнича потужність підприємства, висока кваліфікація співробітників та репутація підприємства. Саме завдяки дотриманню цих важливих правил підприємство досягає та утримує позиції на ринку та в глобальній економіці світу.

Чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємств космічної галузі умовно можна розподілити на дві групи, а саме з точки зору конкурентоспроможності підприємства та з точки зору конкурентоспроможності держави (табл. 1)

- космічні системи є складними багатодетальними виробами, для створення яких потрібні сотні агрегатів, а кількість кріпильних до них елементів сягає мільйонів;

- реалізація циклу виробництва та освоєння космічних комплексів потребує великого обсягу матеріальних ресурсів і, як наслідок, може призвести до значного обсягу незавершеного виробництва, яке спричинено великим обсягом оборотних коштів при виготовленні продукції;

- з метою забезпечення виробництва слід мати достовірну науково-технічну, конструкторсько-технологічну, виробничо-економічну та маркетингову інформацію;

- виготовлення космічних систем вимагає використання висококваліфікованих робочих ресурсів, оскільки в технологічний цикл в основному входять складально-випробувальні роботи, які не можуть бути реалізовані за допомогою автоматизації.

Таблиця 1

Чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємств космічної галузі

<i>Чинники конкурентоспроможності підприємства</i>	<i>Чинники конкурентоспроможності</i>
Навики ведення бізнесової діяльності на комерційних ринках та налагоджена система B2B маркетингу	Ефективне державне регулювання космічної галузі
Добре відпрацьовані в ході експлуатації технічні системи, які цікавлять потенційних клієнтів	Досконалий людський, інноваційний, фінансово-економічний та науково-технічний потенціал держави
Інноваційний потенціал, що спроможний вдовільнити найбільш вибагливі побажання замовників	Позиція держави у міжнародному просторі
Дієва і налагоджена процедура сертифікації діяльності	Членство в міждержавних об'єднаннях (політичних, економічних)

Джерело: складено автором на основі [1]

Отже, вагому роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств космічної галузі відіграє держава, яка формує політику галузі, проте і важливими є внутрішньовиробничі чинники.

З точки зору підвищення конкурентоспроможності космічної продукції на глобальному ринку, існують внутрішньовиробничі чинники, такі як [2, с. 226]:

- виробничі технології підприємств космічної галузі володіють номенклатурою у сотні методів та способів виробництва, що реалізуються шляхом застосування широкого спектру високовиробничого та інноваційного обладнання, в тому числі і стендово-випробувальної бази, що потребує періодичного технологічного оновлення;

Основними суб'єктами реалізації державної політики в провідних країнах є урядові організації: в Російській Федерації - Федеральне космічне агентство (Роскосмос); в США - Національне управління з аеронавтики і дослідження космічного простору (КА8А); в Китаї - Комітет оборонної науки, техніки та оборонної промисловості КНР (КОНТОП); у Японії - агентство аерокосмічних досліджень ІАХА та інші.

Щодо України, то основним суб'єктом реалізації державної політики у космічній галузі є Державне космічне агентство України (ДКАУ).

На сьогодні, Україна є визнаною світовою космічною державою. Національна космічна галузь налічує більш сорока підприємств, серед яких визначальними є конструкторське

бюро «Південне» та виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод», де розробляють та серійно виготовляють конкурентоспроможну українську космічну продукцію. Значними досягненнями українських підприємств космічної галузі є створення космічних апаратів «Океан-О», «Січ-1», «Мікрон», «АУОС», а також ракетоносіїв «Циклон-3», «Зеніт-38Б» та «Дніпро» [12].

Державне регулювання космічної галузі в Україні відбувається шляхом створення та затвердження Верховною Радою України урядових космічних програм, які розробляються строком на 5 років. На сьогодні діє Загальнодержавна цільова науково-технічна космічна програма України на 2013-2017 роки, що затверджена Законом України «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки» від 05 вересня 2013 року № 439-VII і метою якої є підвищення національного потенціалу підприємств космічної галузі та вирішення актуальних завдань соціального, економічного, культурного, екологічного, інформаційного і науково-просвітницького розвитку суспільства, а також забезпечення національної безпеки та оборони України та захисту геополітичних інтересів нашої держави [6].

Динаміку фінансування космічної галузі України зображено на рис. 2.

Таким чином, за вказаний період відбулося зростання обсягу фінансування космічної галузі. Так, сукупні обсяги фінансування із Державного бюджету України згідно бюджетних програм у 2013 році склали 624,32 млн. грн., що становить 90% від обсягів фінансування у 2012 році. За вказаний період найбільше фінансування відбулося у 2012 році, що склало 686,74 млн. грн., а найменше у 2010 році - 339,31 млн. грн.

Такий стан справ у фінансуванні космічної галузі дає змогу підприємствам галузі виробляти конкурентоспроможну продукцію та реалізовувати її як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Обсяги реалізації продукції підприємствами космічної галузі України подано у табл. 2.

Враховуючи дані таблиці 2 помітна тенденція зростання обсягів реалізації продукції підприємствами космічної галузі України. Вагому частку у реалізації продукції займав експорт. Так, згідно даних ДКАУ, в 2013 році найбільшими країнами-експортерами продукції космічної галузі України були Російська Федерація (59,1%), інші країни СНД (25,8%), США (19,9%), інші країни світу (18,9%) та країни ЄС (7,6%).

На превеликий жаль, сучасні реалії, які спіткали Україну в 2014-2015 роках значною мірою ускладнили діяльність національної космічної галузі. Внаслідок значної втрати замовлень підприємства космічної галузі України перебувають у скрутному фінансовому становищі, що спричинило повне припинення військово-технічного співробітництва з Російською Федерацією, призупинення виробництва ракет-носіїв «Зеніт», що спрямовувалися для реалізації проектів «Наземний старт» і «Морський старт». Ще одним з дестабілізуючих чинників є критично низьке фінансування Загальнодержавної космічної програми України. Проте, незважаючи на ці сумні тенденції в 2014 році підприємствами та науковими установами космічної галузі України, що підпо-

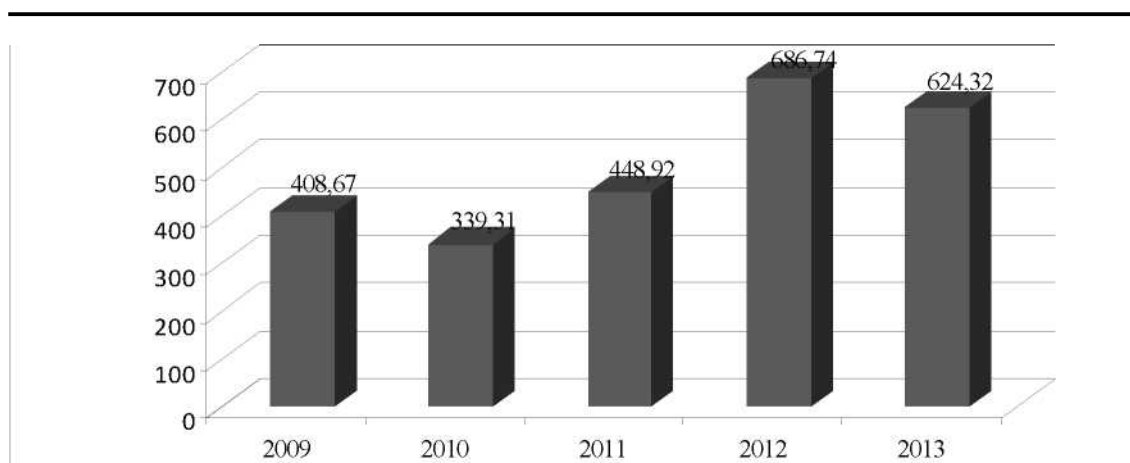

Рис. 2. Обсяг фінансування космічної галузі України впродовж 2009-2013 років, млн. грн.
Джерело: складено автором на основі [7-11]

Обсяги реалізації продукції підприємствами космічної галузі України
упродовж 2009-2013 років, млн. грн.

№ з/п	Напрямок фінансування	Роки					Відхилення 2013-2009, +/- млрд. грн
		2009	2010	2011	2012	2013	
1	Ракетно-космічна техніка	1175,4	1121,0	2155,9	2462,1	1709,9	+534,5
2	Продукція спеціального призначення	249,9	370,9	444,3	495,3	410,5	+160,6
3	Продукція загальногосподарського призначення	324	425,3	462,8	635,8	534,1	+210,1
4	Послуги	278,5	284,9	339,3	396,8	322,0	+43,5
5	Побутові товари	16,4	13,0	21,7	27,9	19,9	+3,5
Разом		2044,2	2215,1	3424	4017,9	2996,4	+952,2

Джерело: складено автором на основі [7-11]

рядковані ДКАУ, виготовлено та реалізовано послуг та продукції на загальну суму близько 2900,0 млн. грн., що всього на 2 відсотки менше, ніж у 2013 році [13].

З метою аналізу позиціонування українського ринку космічних послуг в умовах глобалізації здійснено прогноз обсягів реалізації продукції підприємствами космічної галузі України до 2017 року (рис. 3)

Таким чином, нами отримано прогноз обсягів реалізації продукції підприємствами космічної галузі України на 2015-2016 роки за допомогою рівняння лінії тренда:

$$Y = 716,4 \times (1)$$

де, x - порядковий номер року у загальній динаміці.

$$2015 = 716,4 \times 7 = 5014,8 \text{ млн. грн.}$$

$$2016 = 716,4 \times 8 = 5731,2 \text{ млн. грн.}$$

$$2017 = 716,4 \times 9 = 6447,6 \text{ млн. грн.}$$

Таким чином, у 2015 році обсяг реалізації продукції підприємствами космічної галузі України становитиме 5014,8 млн. грн., у 2016 - 5731,2 млн. грн., а у 2017 році - 6447,6 млн. грн. Таке зростання обсягу реалізації продукції сприятиме посиленню конкурентоспроможності українських підприємств на зовнішніх ринках та зростанню космічної галузі України загалом.

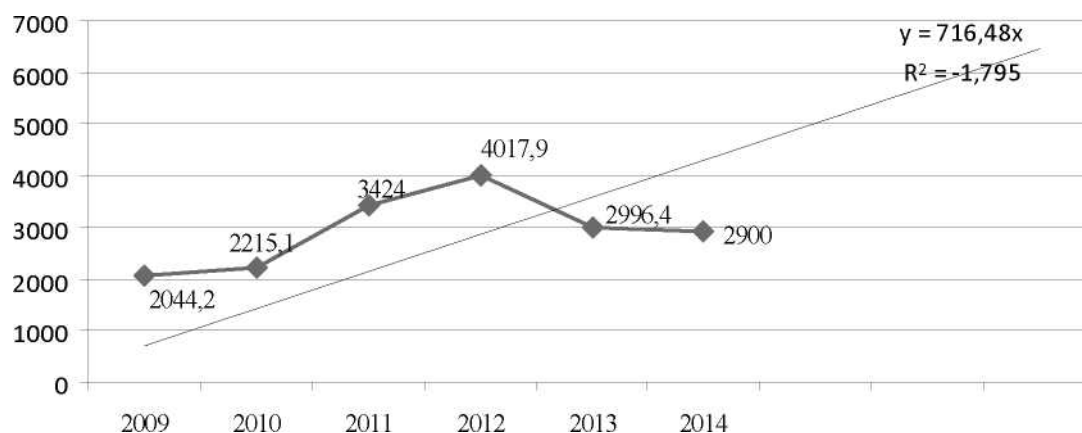

Рис. 3. Прогноз обсягів реалізації продукції підприємствами космічної галузі України до 2017 року, млн. грн.

Джерело: розраховано автором на основі [7-11]

Враховуючи вищенаведене, пріоритетними завданнями національної української космічної галузі на 2015 рік визначено [4]:

- реалізація угоди щодо присвоєння Україні статусу європейської держави, яка співпрацює з Європейським космічним агентством (підписана між урядом України та Європейським космічним агентством (СКА));

- поширення співробітництва з космічними агентствами провідних країн світу, що виготовляють космічну продукцію, а саме: США, Європейського Союзу, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу та Африки;

- реалізація міжнародних проектів «Циклон-4», «Антарес» і «Вега»;

- прийом інформації, що іде від іноземних супутників ДЗЗ, а також вжиття заходів щодо інтегрування національної системи «Січ» у міжнародні системи спостереження.

IV. Висновки. Отже, тенденції до розширення глобального ринку космічних товарів та послуг продовжують зростати. Для розширення та зміцнення позицій на зовнішньому ринку українських підприємств необхідно створити умови для сталого зростання космічної галузі, що можливо за рахунок дієвого державного регулювання та підтримки підприємств галузі. Лише за цих умов рентабельність вкладень в космічну галузь та конкурентоспроможність підприємств буде зростати.

1. Єрмоленко Є. О. Аналіз зв'язку специфіки космічного ринку та факторів конкурентоспроможності підприємств космічної галузі / Є. О. Єрмоленко. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/7127/1/94.pdf>

2. Єрмоленко Є. О. Вплив особливостей виробництва космічної продукції на конкурентоспроможність підприємства ракетно-космічної галузі України / Є. О. Єрмоленко // Економіка підприємства: теорія і практика = Economy of enterprise: theory and experience : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 10 жовт. 2014 р. / М-во освіти і науки України, Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [редкол. Г. О. Швиданенко (відп. за вип.) та ін.]. - Київ : КНЕУ, 2014. - С. 226-229

3. Окатьева Н. В. Позиции России на мировом рынке космической продукции и услуг / Н. В. Окатьева // Бизнес в законе. - 2012. - № 6. - С. 324-330

4. Офіційний сайт Державного космічного агентства України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nkau.gov.ua/>

5. Паршин С. А. Методы повышения конкурентоспособности предприятий ракетно-космической отрасли / С. А. Паршин, М. А. Лукашов, Т. А. Смирнова. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://confcontact.com/2013_03_15/38_Parshyn.htm

6. Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки. Закон України від 05 вересня 2013 року № 439-VII [чинний] / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 2021, ст.725

7. Річний звіт Національного космічного агентства України за 2009 рік. - К.: «Спейс-Інформ». - 2010. - 24 с.

8. Річний звіт Національного космічного агентства України за 2010 рік. - К.: «Спейс-Інформ». - 2011. - 28 с.

9. Річний звіт Державного космічного агентства України за 2011 рік. - К.: «Спейс-Інформ». - 2011. - 28 с.

10. Річний звіт Державного космічного агентства України за 2012 рік. - К.: «Спейс-Інформ». - 2012. - 28 с.

11. Річний звіт Державного космічного агентства України за 2013 рік. - К.: «Спейс-Інформ». - 2014. - 28 с.

12. Українські дослідники космосу. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://sites.google.com/site/doslidnikikosmosu05/>

13. У космічне майбутнє - разом із міжнародною спільнотою. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4678/>

14. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підруч. / Л.І. Федулова. - К.: Либідь, 2006. - 480 с

15. Черников Г. П. Очень крупные транснациональные корпорации и современный мир. Глава 3 «Основные отрасли машиностроения. Авиационная и ракетно-космическая промышленность» / Г. П. Черников, Д. А. Черникова. - М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2008. - 399 с. - С. 96-110.

16. Futron's 2012 space competitiveness index: A Comparative Analysis of How Countries Invest In and Benefit from Space Industry// Futron's Corporation. - USA, 2012. - 140 p.

In the article the peculiarities of the space industry. The conditions ensuring competitive space industry and their place in the global economy. The model of providing space industry competitiveness and investigated factors that affect it. Characterized the state's role in ensuring the competitiveness of enterprises of space industry. To analyze the positioning of Ukrainian market space investigated sales volume space industry of Ukraine during 2009-2013 years and forecast made this figure by 2017. Also outlined priorities for Ukraine's space industry for 2015